

ПРЕДМЕТ ІННОВАЦІЙНОГО ДОГОВОРУ

КОССАК Володимир Михайлович - доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8698-7461>

ГЕРЦ Алла Анатоліївна - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3310-3159>

УДК 347.4

DOI 10.32782/NP.2023.2.16

Е статті аналізується інноваційний договір як правова форма реалізації інноваційного продукту. Досліджується термінологічний апарат, властивий інноваційним відносинам. Визначаються ознаки об'єкта інноваційних відносин. Обґрунтовано, що предметом інноваційного договору є результат інтелектуальної діяльності у вигляді організаційно-технічного рішення; науково-дослідного виробу (зразка) в матеріалізованій формі; об'єкта інтелектуальної власності, на який виробник продукту має державні охоронні документи чи одержані від власників цих об'єктів інтелектуальної власності ліцензії; віртуальних благ.

Інноваційний договір є правовою формою комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності, трансформуючи їх в+ інноваційний продукт, що реалізується в цивільному обороті.

Ключові слова: інноваційний договір, предмет інвестиційного договору, інноваційна діяльність, інноваційний продукт, результат інтелектуальної діяльності.

Постановка проблеми

Однією з підстав виникнення відносин в інноваційній сфері є договір. Договір є юридичним фактом виникнення правовідношення, у якому об'єктом є результат інтелектуальної діяльності як вид нематеріального блага. У ст. 177 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1] серед іншого міститься узагальнююча дефініція поняття об'єкта цивільних прав у сфері інноваційних відносин-результати інтелекту-

альної, творчої діяльності. Водночас різноманітність видів інноваційної діяльності зумовлює потребу в з'ясуванні та додаткової класифікації її об'єктів.

Власне інноваційна діяльність у науково-виробничій сфері вимагає упорядкування механізму правового регулювання. Проблема полягає в необхідності встановлення чітких критеріїв, якими визначаються блага, які можуть бути об'єктами інноваційних правовідносин.

Стан теоретичного дослідження

Окремим аспектам інноваційних відносин були присвячені наукові праці таких учених, як О.М. Вінник, О.В. Кохановської, Є.О. Харитонова, О.І. Харитонової та інших.

Виклад основного матеріалу

Аналіз чинного законодавства у сфері регулювання інноваційної діяльності дозволяє виділити певні правові форми її здійснення. Водночас проблемним залишається питання формалізації об'єкта інноваційних правовідносин.

Важливим моментом для його розуміння є підхід, відповідно до якого цим об'єктом є завжди результат інтелектуальної діяльності. Останній можна розглядати у двох площинах: репродуктивного – спрямованого на вирішення стандартних завдань, досягнення завданих результатів, застосування відомих алгоритмів та типових засобів; і творчого (продуктивного) – спря-

мованого на вирішення нестандартних завдань, які вимагають створення нових (неповторних, оригінальних, унікальних) або нестандартного застосування відомих засобів у принципово нових ситуаціях, які не мають аналога в минулому [2, с.416].

В обох випадках необхідно визначитися з об'єктивованою формою результату інтелектуальної діяльності, який може використовуватися в інноваційній, зокрема, науково – технічній діяльності. Звертає на себе увагу певна абстрактність положень, які визначають інноваційний продукт як об'єкт цивільних правовідносин або бланкетний характер норм, що відсилають до чинного законодавства. Наприклад, у ст. 22 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [3] вказується, що правовий режим наукового і науково-технічного результату як об'єкта права інтелектуальної власності визначається законом України.

Названий вище закон належить до системи законодавства у сфері інноваційної діяльності. У базовому Законі України «Про інноваційну діяльність» [4] також характерним є підхід абстрактного дефінування термінів, властивих інноваційним відносинам. Зокрема, інноваційний продукт визначається як результат науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки, що відповідають вимогам, встановленим Законом «Про інноваційну діяльність». Водночас міститься поняття інноваційна продукція, під якою розуміються нові конкурентоздатні товари чи послуги, що відповідають знову ж таки вимогам, встановленим зазначеним законом.

Аналіз приведених категорій дає можливість дійти до висновку про різний підхід законодавця до формування термінологічного апарату інноваційних відносин. Для інноваційного продукту характерні ознаки властиві результатам інтелектуальної діяльності. Цей висновок підтверджується положеннями ст. 14 Закону України «Про інноваційну діяльність», у яких зазначається, що інноваційний продукт є результатом виконання інноваційного проекту і науково-дослідних і (або) дослідно-конструкторською розробкою нової технології (у тому

числі – інформаційної) чи продукції з виготовленням експериментального зразка чи дослідної партії і відповідає таким вимогам:

а) він є реалізацією (впровадження) об'єкта інтелектуальної власності (винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, селекційного досягнення тощо), на які виробник продукту має державні охоронні документи (патенти, свідоцтва) чи одержані від власників цих об'єктів інтелектуальної власності ліцензії, або реалізацією (впровадження) відкриттів. При цьому використаний об'єкт інтелектуальної власності має бути визначальним для цього продукту;

б) розробка продукту підвищує вітчизняний науково-технічний і технологічний рівень;

в) в Україні цей продукт вироблено (буде вироблено) вперше або якщо не вперше, то порівняно з іншим аналогічним продуктом, представленим на ринку, він є конкурентоздатним і має суттєво вищі техніко-економічні показники.

При цьому, рішення про кваліфікування продукту інноваційним приймає центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інноваційної діяльності. Отже, відповідність певного продукту інноваційним критеріям визначається, в публічно правовому порядку на основі вимог, що властиві ознакам, які характеризують об'єкти інтелектуальної власності.

Поряд з інноваційним продуктом у Законі України «Про інноваційну діяльність» використовується правова категорія «інноваційна продукція». Інноваційною може бути визнана продукція, яка відповідає таким вимогам:

а) вона є результатом виконання інноваційного проекту;

б) така продукція виробляється (буде вироблена) в Україні вперше або якщо не вперше, то порівняно з іншою аналогічною продукцією, представленою на ринку, є конкурентоздатною і має суттєво вищі техніко-економічні показники.

Інноваційна продукція може бути результатом тиражування чи застосування інноваційного продукту. Отже, законода-

вещь не здійснює кардинального розмежування термінів «інноваційний продукт» та «інноваційна продукція». Це підтверджується зокрема, спільною для обох термінів вимогою про те, що цей продукт (продукція) виробляється або буде вироблятися в Україні вперше, або якщо не вперше, то порівняно з іншою аналогічною продукцією чи продуктом, представленим на ринку, вони є конкурентноздатними і мають суттєво вищі техніко-економічні показники. Єдина особливість інноваційної продукції як результату інноваційної діяльності полягає в тому, що вона може бути результатом інноваційного проекту. Але ж відповідно до ст. 12 названого закону інноваційним визначається проект, яким передбачається розробка, виробництво, реалізація як інноваційного продукту, так і (або) інноваційної продукції.

Тобто в рамках інноваційного проекту може здійснюватися розробка, виробництво і реалізація інноваційного продукту та інноваційної продукції. Таким чином, і зазначена ознака виокремлення в самостійну категорію терміна «інноваційна продукція» втрачає вирізняльний сенс.

Крім цього, для інноваційного продукту та інноваційної продукції в Законі України «Про інноваційну діяльність» ставиться вимога конкурентноздатності на ринку. У Законі України від 11 січня 2001 р. «Про захист економічної конкуренції» [5] під економічною конкуренцією (конкурентністю) розуміється змагання між суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають змогу обирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначити умови обороту товарів на ринку.

Як зазначають В.М. Коссак і Ю.М. Юркевич, конкуренція є важливим елементом механізму саморегулювання ринкової економіки і водночас конкретної форми її функціонування. Конкуренція відображає зв'язок між виробництвом і реалізацією продукту. Цей зв'язок є причинно-наслідковим, суттєвим, необхідним і повторюваним, тобто об'єктивним економічним законом. Закон конкуренції відображає

причинно-наслідковий зв'язок між можливостями створити продукт, потрібний споживачам, і можливостями реалізувати його з вигодою, насамперед для покупця, а потім уже для виробника [6, с.9].

Отже, конкуренція – це процес змагальних відносин суб'єктів господарювання, який полягає у досягненні економічних переваг за умови, що вони є результатом їхніх власних досягнень. Тому немає потреби підкреслювати, що інноваційний продукт чи інноваційна продукція повинна бути конкурентноздатною. Крім цього, категорія інноваційна продукція не має суттєвих ознак, які б відрізняли її від поняття «інноваційний продукт». Доцільно в якості результату виконання інноваційного проекту послуговуватися терміном «інноваційний продукт», який більш точно відповідає поняттю об'єкта інноваційної діяльності, визначеного в ст. 4 Закону України «Про інноваційну діяльність».

До об'єктів інноваційної діяльності відповідно до ст. 4 названого закону належать:

- інноваційні програми і проекти;
- нові знання та інтелектуальні продукти;
- виробниче обладнання та процеси;
- інфраструктура виробництва і підприємства;
- організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери;
- сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки;
- товарна продукція;
- механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції.

Перелічені об'єкти трансформуються в результат виконання інноваційного проекту і науково-дослідного і (або) дослідно-конструкторську розробку нової технології (у тому числі інформаційної) з використанням об'єкта інтелектуальної власності, на які виробник має державні охоронні документи (патенти, свідоцтво) чи одержані від власника цих об'єктів інтелектуальної власності ліцензії, права на реалізацію відкриттів.

У свою чергу, результат інноваційної діяльності у вигляді інноваційного продукту буде предметом договорів, які є формою опосередкування цивільного обороту. Отже, важливе значення має з'ясування поняття предмету інноваційних договорів. Адже згідно із положенням ст. 638 ЦК України до істотних умов договору належить умова про предмет договору. На підставі договору як юридичного факту виникає цивільне правовідношення, елементом складу якого є його об'єкт.

Інноваційний продукт є предметом інноваційного договору. Аналіз інноваційного законодавства дозволяє дійти до висновку, що предметом договірних відносин у цій сфері є результат інтелектуальної діяльності. Водночас предметом інноваційного договору можуть бути вироби, які є результатом застосування інноваційного проєкту і науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки нової технології, у тому числі інформаційної.

Відповідно до ст. 892 ЦК України за договором на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт підрядник (виконавець) зобов'язується провести за завданням замовника наукові дослідження, розробити зразок нового виробу та конструкторську документацію на нього, нову технологію тощо, а замовник зобов'язується прийняти виконану роботу та оплатити її. Отже предметом коментованого договору є виконання роботи.

У главі 62 ЦК України «Виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт» законодавець не виокремлює статтю, у якій визначається предмет коментованого договору, використовуючи переважно термін «роботи». Так, згідно зі ст. 893 ЦК України «Виконання робіт» виконавець зобов'язаний провести наукові дослідження особисто, якщо інше не встановлено договором. Відповідно до ч. 1 ст. 894 ЦК України виконавець зобов'язаний передати, а замовник прийняти та оплатити повністю завершені науково-дослідні або дослідно-конструкторські та технологічні роботи. І лише в ст. 896 ЦК України «Право сторін на результа-

ти робіт» передбачено, що замовник за договором на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт має право використовувати передані йому результати робіт у межах і на умовах, встановлених договором.

Підтвердженням того, що предметом договору на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт є власне роботи, які не завжди мають об'єктивований результат є положення ст. 899 ЦК України. Якщо у ході науково-дослідних робіт виявляється неможливість досягнення результату внаслідок обставин, які не залежать від виконавця, замовник зобов'язаний оплатити роботи, проведені до виявлення неможливості отримати, передбачені договором результати, але не вище відповідної частини ціни робіт, визначеної договором.

Натомість предметом інноваційного договору є інноваційний продукт як результат виконання інноваційного проєкту, науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки нової технології чи продукції з виготовлення експериментального зразка чи дослідної партії. Таким результатом можуть бути об'єкти інтелектуальної власності, нові знання та організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери, формують механізм споживчого ринку і збуту товарної продукції, товари створені з використанням результатів інтелектуальної діяльності. Відповідно, предметом інноваційного договору можуть бути: а) об'єкт інтелектуальної власності; б) товари (речі), які вироблено вперше з використанням результатів інноваційної діяльності; в) інноваційні інформації, програми та організаційно-технічні рішення.

З розвитком інформаційних технологій у цивільному обороті зумовлена поява віртуальних благ. Віртуальні блага є: продуктом ІТ – технологій; нематеріальними, не мають чіткої уречевленої форми, можуть без втрати властивостей швидко змінювати матеріальні носії; належність віртуальних благ як об'єктів цивільного права певній

особі визначається через абсолютні права; віртуальні блага можуть бути як відділеними від особи оборотоздатними, так і тісно пов'язаними з особою й необоротоздатними [7, с.71].

Оборотоздатність віртуальних благ є доволі умовною, оскільки вони є нематеріальними. Однак це не виключає можливість бути предметом інноваційних договорів.

У сучасний період увага науковців приділена штучному інтелекту як об'єкта цивільно-правового регулювання. Інноваційний характер здійснення діяльності з використання штучного інтелекту зумовлюють потребу регулювання цього об'єкта інноваційної діяльності.

Хоча в юридичній науці має місце позиція щодо суб'єктної теорії штучного інтелекту як пов'язаного з терміном «електронна особа», акцентуючи увагу на наявності окремих суб'єктивних цивільних прав такої особи, превалює все таки концепція, згідно з якою штучний інтелект розглядається як об'єкт правовідносин. Як зазначає О.В. Кохановська, сприйняття юридичного спільноту і суспільством концепції штучного інтелекту як суб'єкта права може нести неконтрольовані результати [8, с.98].

Штучний інтелект є об'єктом цивільних правовідносин та результатом діяльності людини, щодо якого в особи виникають певні цивільні права та обов'язки. Власник (володілець) штучного інтелекту може щодо нього здійснювати правомочності володіння, користування і розпорядження відповідно до чинного законодавства.

Оскільки штучний інтелект виступає результатом інтелектуальної технології діяльності людини, адже є сконструйованим людиною, пристроєм або комп'ютерною програмою, є усі підстави розглядати його правову природу з позицій права інтелектуальної власності. Саме розкриття специфічних рис штучного інтелекту в рамках інституту права інтелектуальної власності сприятиме його відмежуванню від суміжних категорій та правового захисту через інструментарій якраз права інтелектуальної власності [9, с.100].

Об'єктом інноваційних відносин можуть бути хмарні ресурси, які мають неречову природу. Хмарні ресурси – це будь-які технічні та програмні заходи або інші компоненти інформаційної (автоматизованої) системи, доступ до яких забезпечують технології хмарних обчислень, зокрема процесорний час (обчислювальна потужність), місце у сховищах даних, обчислювальні мережі бази даних і комп'ютерні програми (ч.8 ст. 2 Закону України від 17 лютого 2022 року «Про хмарні послуги») [10].

Висновки

Предметом інноваційного договору є результат інтелектуальної діяльності у вигляді: організаційно-технічних рішень; науково-дослідного експериментального виробу (зразка) в матеріалізованій формі; об'єктів інтелектуальної власності, на які виробник продукту має державні охоронні документи чи одержані від власників цих об'єктів інтелектуальної власності ліцензії; віртуальних благ. З урахуванням правової природи предмета інноваційного договору будуть застосовуватися положення спеціального законодавства, яке регулює особливості правового режиму та оборотоздатності окремих видів інноваційного продукту. Це сприятиме створенню правових передумов комерціалізації результатів інноваційної діяльності, трансформуючи зазначені результати в інноваційні продукти, що реалізуються на ринку з метою одержання прибутку та досягнення соціального ефекту.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435–IV [Текст] // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. – 2003. – №№ 40-44. – ст. 356.
2. Базилевич В.Д., Ільїн В.В. *Інтелектуальна власність. Креативи метафізичного пошуку*. Київ: Знання, 2008. – 687с.
3. Про наукову та науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 3. ст. 25.

4. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. ст. 266.

5. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 12. ст. 64.

6. Правовий захист економічної конкуренції. Навчальний посібник / В.М. Коссак, Ю.М. Юркевич. - Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. - 314с.

7. Мічурін Є.О. Віртуальні блага: особливості та ознаки. *Форум права*. 2021. №68 (3). С. 67-73.

8. Кохановська О.В. Цивільно-правова відповідальність суб'єктів інформаційних відносин за умов подальшого розвитку автономних роботів і штучного інтелекту. Модернізація цивільно-правової відповідальності. *Матвеевські цивілістичні читання. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (18 жовтня 2019 р.). Київ, 2019. С.94-98.

9. Зозуляк О.І. Штучний інтелект як об'єкт цивільно-правового регулювання. *Матеріали ХХ науково-практичної конференції, присвяченої 100-й річниці з дня народження д-ра юрид наук., проф., чл.-кор. АН УРСР, ректора Харківського юридичного інституту (1962-1987рр.) В.П. Маслова* (4 лютого 2022 року). Харків: Право, 2022. С.95-103.

10. Про хмарні послуги. Закон України від 17.02.2022 р. № 2075-IX. *Голос України* від 16.03.2022р. № 57.

VOLODYMYR KOSSAK,

Doctor in Law, Full Professor, Head of Civil Law and Legal Proceedings Department Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine.;

e-mail: volodymyr.kossak@gmail.com;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8698-7461>

ALLA HERTS,

Doctor in Law, Full Professor, Professor of Civil Law and Legal Proceedings Department Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine;

e-mail: agerc@ukr.net;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3310-3159>

SUBJECT OF THE INNOVATION AGREEMENT

The article analyzes the innovation contract as a legal form of implementation of an innovative product. The terminological apparatus characteristic of innovative relations is studied. The characteristics of the object of innovative relations are determined. It is substantiated that the subject of an innovation contract is the result of intellectual activity in the form of an organizational and technical solution; research product (sample) in materialized form; an intellectual property object for which the product manufacturer has state protection documents or licenses obtained from the owners of these intellectual property objects; virtual goods.

An innovation contract is a legal form of commercialization of the results of intellectual activity, transforming them into an innovative product that is sold in civilian circulation.

Keywords: *innovative contract, subject of investment contract, innovative activity, innovative product, result of intellectual activity.*